

FEKETE GYÖRGY HALÁLHÍRÉRE

Főnt álltam a tetőn, a kémény mellett. Mutattam a kőművesnek, hogy rakja a téglát, hogyan legyen a kémény feje az éghez kapcsolódó. Valaki fölszólt, lejönnék-e, itt egy úr, aki kíváncsi az építésre. Fekete György volt az, 1984-ben.

Érdeklődése olyan őszinte volt, hogy arcát megjegyeztem.

Alkotásával már sokkal korábban találkoztam, Pécsen, az Uránvárosban – akkor még nem volt szabad így hívni, tehát Újmecekalján, – az Olympia étteremben. Ide gimnazista koromban ebédelni jártam minden nap. Gádoros Lajos ikonikus épületének ő volt a belsőépítész tervezője, 1959-ben. Az enteriőr frissessége, eleganciája, újat kereső gondolatossága mélyen megragadott.

Művét megjegyeztem.

Sokkal később mesélte nekem, nem panaszként, tényként, hogy sokszáz munkája közül, amit belsőépítészként alkotott, mára egy sem maradt. Az Olympiát is szétverték.

Zalaegerszegen született, 1932-ben, református lelkészi családba. 1957-ben szerzett kitüntetéses diplomát az Iparművészeti Főiskolán.

„Előtte – mellékesen – 1956 vérfoltos rádióostrom, nemzetőrség, fegyverletétel, menekülés, fogda, bujkálás, hallgatás...”, írja önéletrajzában.

1964-től önálló műtermet vezet. Abban az időben az állami tervezőirodát elhagyni páratlan tett volt. Műtermében közintézmények belsőépítész tervei, a világ minden táján százharminc magyar kiállítás berendezésének, bútoroknak és tárgysorozatoknak a tervei születnek. A 60-as években a párt politikai vezetése igyekezett az országot jobb színben feltüntetni. Ehhez szükségük volt az alkotó emberek segítségére. Fekete így fogalmazott erről: *„Részt vettek ebben a [tevékenységben] filmrendezők, költők, írók, színészek, természettudósok... Akik nem voltak sem párttagok, sem kommunisták, sem szocialisták, csak amit tudtak, arra szüksége volt a rendszernek. Bojtok a szocializmus ostorán. Mi tudtuk, hogy két Magyarország van. Van egy föld alatti is, és mi ahhoz tartoztunk, de szerettük volna, ha mi is részt vehettünk volna egy jobb országkép kialakításában.”*

Kivette részét az ország szépítésében. Később a Török Pál utcai „kisképző” igazgatója lett. Több száz szakcikk írója, a környezetkultúráról szólóan hat tévé-sorozat szerkesztője és műsorvezetője. Rendszerváltó politikus, kultúrpolitikáért felelős helyettes államtitkár, a Nemzeti Kulturális Alap megalapítója és vezetője, majd országgyűlési képviselő. A soproni Nyugat-magyarországi Egyetem Alkalmazott Művészeti Intézetének első professzora. Az „Iparművészet” című folyóirat újraalapító főszerkesztője. Számtalan egyéni és csoportos kiállítása volt, könyveket, albumokat írt és adott ki, előadásokat tartott itthon és külföldön. Művelt irodalmat és képzőművészetet. Több díj kitüntetettje, a Nemzet Művésze.

A Magyar Művészeti Akadémia Egyesület, majd a közestületté alakult Akadémia első, majd haláláig tiszteletbeli elnöke.

Művészetét magas szinten űzte. A belsőépítészet szerepét így fogalmazta meg egy szakmai összejövetelen: *„Belsőépítészet nélkül nincs építészet. Ez akkor is így van, ha egyes építések nem így gondolják. És ennek következtében vannak beruházások, amelyek jelentős részében nem alkalmaztak belsőépítészt. Ettől az adott tér befejezetlen, mivel nem ér el az emberi közelségbe, nem ér el az én 182 centiméteremig, hanem marad a saját téralkotó statikai és egyéb szerkezeti törvényei szerinti rideg tér, amiből érezhetően hiányzik valami. Ez nem a smink, vagy valami ehhez hasonló festék, hanem a belső tér megélésének hiánya. Ha meg kell határoznom, hogy mit értek belsőépítészet alatt, azt válaszolom, hogy sokkal egyszerűbb a dolog, mint sokan gondolják. Azt hiszik, hogy valamiféle hatalmas filozófiai fejtegetést kell előadni. Nem kell. Amióta építészet létezik a világon, az építész úgy gondolja, hogy ő olyasmit alkot, amibe bele kell tenni „bennünket”. A templomba például egy papot meg egy széket, az iskolába egy padot meg egy öltözőszekrényt, meg a portásfülkét, meg a tanári asztalt, és így tovább. Mi, belsőépítészek viszont úgy gondolkodunk, hogy én vagyok az, aki belül van,*

mindazt, amit az építész gondol, azt magunk köré tervezzük, ezáltal mindjárt közelít a 182 centimhez az építész hatalmas tere. Vagyis a belsőépítész tervezésnek vagy el kell jutnia az adott térbe való tárgyak saját megtervezéséig, vagy azok ésszerű és okos megválogatásáig. Az építészeket nem készítik fel az alatt az ötéves képzés alatt még erre is, elég, ha a saját szakmája bonyolult feladataira elegendő ez az idő. Ugyanakkor olyan hatalmas változások vannak ma már az anyagok és a technológiák terén, legyen szó akár fizikai vagy kémiai jellegűekről, hogy nem az építész fogyatékosága, ha nem ért a belsőépítészethez. Elég, ha a kontaktusteremtéshez ért, és ebben mindkét fél partnere egymásnak, annak érdekében, hogy az építészeti és a belsőépítészeti tennivalók arányait az épület funkciója és a megrendelő kívánsága közötti egyensúlyteremtés dönthesse el.(...)

Nekem ez az egész kicsit olyan, mint Shakespeare-nek, mint drámáirónak a szerepe abban a drámában, amit ma rendeznek a Nemzeti Színházban. Ő megírta, de nem ő rendezi. Van dramaturgia is, vezető színésze, meg van mellékszereplője és zenekara stb. A tisztességes feladatmegosztást jól kell elvégezni, nem lehet azon keresztülnézni. Mondom én, azzal a nagyon fontos megjegyzéssel, hogy tudok olyan építészekről, akik kifogástalan belsőépítészek, és ez fordítva is lehetséges. De hát mondjon nekem bárki olyan művészeti ágat, amelynek a határát nem lépik át a zsenik. (...) A belsőépítész akár hozzányúl az architektúrához, és az az igazán jó helyzet, amikor a belsőépítész már benne van az építészeti koncepció kialakításában, gondolataival, ötleteivel, korrektúrájával, változtatási szándékaival, vagy éppen egyetértésével és közösen alakítják a teret. Az nem nevezhető belsőépítészeti feladatnak, ha a ma oly gazdag kínálatú katalógusokból válogatja össze a megrendelő ízlését figyelembe véve valaki a berendezést, az szó szerint a lakberendező feladata.”

A fentiek szellemében alkotta az itt megemlített néhány különösen fontos belsőépítészeti művét:

Pécsi Olympia étterem és cukrászda (1958–59), Pécsi Orvostudományi Egyetem új klinikája (1960–63), Kisbútor és használati tárgy sorozatok (1964–72), SZOT szállók – Balatonlelle, Lillafüred, Siófok, Sopron, Bük (1968–83), Egrý József Múzeum – Badacsony (1974), Nyíregyházi Megyei Múvelődési Központ (építész Bán Ferenc, 1980), Paksi Atomerőmű központi épület (1986–87), Magyar Televízió híradó stúdiója (1988), Magyar Nemzeti Múzeum rekonstrukció (1989), Agrobank fiókok – Győr, Kecskemét, Pécs, Budapest, Szarvas, Baja, Szeged, Reök palota (1988–90), Esztergomi Bazilika Kincstára (1987), Néprajzi Múzeum állandó kiállítása (1989), és még sok száz.

Fantasztikus energiával vetette bele magát a Makovecz Imre alapította Magyar Művészeti Akadémia köztestületé alakításának feladatába. Meggyőződésem, hogy ezt a munkát senki más nem tudta volna végrehajtani. Ő volt az alkalmas ember. Hitt a művészet közösségformáló és teremtő erejében, politikusi képességei, széles ismeretségi köre birtokában tudta is, mit és hogyan kell tenni a magyar művészet érdekében. Az akadémiának nem az a feladata, hogy megmondja, mi a művészet, hanem az, hogy biztosítsa a magyar művészek – határon innen és túl – szabad alkotótevékenységének feltételeit. Kiállítások, koncertek, konferenciák szervezésével, díjak és ösztöndíjak alapításával, a művészet nemzetformáló ereje segítségével. Irányításával épült föl ez a szervezet, megteremtve a működés szellemi és fizikai körülményeit.

Közösségi ember volt: „Üzenem a szívembe oltott enyémnek, véreimnek, társaimnak, barátaimnak, hogy tudom, sem a küzdelmeknek, sem a feloldásukra rendeltetett sikereknek nem volna esélye, értelme nélkülük. Önmagunknak élve csupán lapos semmittevessé silányulnak még a legjobb szándékú igyekezetek is.” – írta az MMA alapításának idején.

Tele volt tervekkel. A Magyar Építészeti Múzeum már nem készülhetett el életében. Elindította az építését, megszerezte az ingatlant a Fasori Református templom mellett. Tavaly örökös sírhelyet vásárolt a templom kriptájában. „Örökké figyelni fogom a múzeum fejlődését a szomszédból!” – fenyegetett minket szarkasztikus humorával a közelmúltban. Hitt abban, hogy ez a múzeum a magyar építészek közös alkotása lesz. Megvalósítása most már csak ránk vár.

Dévényi Sándor építész

Pécs, 2020. április 17.